

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРАХ РАДИ ЄВРОПИ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ АРХІТЕКТУРНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Проаналізовано участь України у міжнародних договорах Ради Європи з питань охорони архітектурної та культурної спадщини. Звертається увага на документи, що визначають європейські стосунки в справі охорони культурної спадщини.

Зроблено висновок про те, що Україна, як член Ради Європи, несе повну відповідальність перед світовим співтовариством за збереження власної культурної спадщини. Розширення міжнародних контактів у сфері, вивчення міжнародного досвіду, безумовно, сприятиме розвитку відповідних теоретичних досліджень, а відтак позначиться і на вирішенні практичних питань охорони національної культурної спадщини.

Ключові слова: Рада Європи, культурна спадщина, конвенція, інтеграція.

Культурна спадщина та її збереження є невід'ємною частиною єдиного загальноєвропейського культурного процесу. Україна, як європейська держава, має великий історико-культурний потенціал, що стосується практично всіх видів пам'яток. З огляду на те, що з отриманням незалежності Україна стала повноправним членом Ради Європи (1995 р.), учасником Європейської культурної конвенції з 1994 р. і нині ставить за мету спочатку асоційоване, а потім – повноцінне членство в Європейському Союзі, особливої ваги та значущості набувають питання органічного включення України у культурний простір Європи, що проявлятиметься у тому числі й у координації системи заходів щодо охорони культурних пам'яток, а також у приведенні вітчизняної практики пам'яткоохоронної діяльності до європейських стандартів.

Свідченням уваги держави до питань охорони культурної спадщини є ратифікація Україною найбільш авторитетних Конвенцій UNESCO і Ради Європи і впровадження їх положень у пам'яткоохоронну практику держави.

У сучасній українській історіографії темі, що пропонується у дослідженні, присвячені роботи В.І. Акуленка [1; 2], який розкрив питання становлення історії пам'яткоохоронної справи України, ввів в науковий обіг ряд нормативних актів UNESCO, Ради Європи та ін. Особливе місце належить дисертаційному дослідженню Г.О. Андрес [3], в якому автор на основі аналізу нормативних актів різного рівня обов'язковості розроблених UNESCO, ICOMOS та Радою Європи, національного законодавства України, матеріалів діловодства і докладного вивчення історіографії проблеми, подає аналіз основних напрямів охорони пам'яток сформованих на світовому і європейському рівнях; розглядає конвенції міжнародних організацій, що ратифіковані Україною. Вивченню і аналізу міжнародного досвіду охорони культурної спадщини зарубіжних країн, присвячені дослідження Т.І. Катаргіної [4], В.О. Горбика і Г.Г. Денисенко [5], В. Прокаєвої [6] та ін. Однак цілісного дослідження запропонованої теми поки що не маємо.

Отже, у межах запропонованої розвідки автори ставлять за мету дослідити питання участі України у міжнародних договорах Ради Європи з питань охорони архітектурної та культурної спадщини.

Рада Європи, створивши нормативні акти різної юридичної ваги, зробила значний внесок у справу формування європейських стосунків у сфері охорони культурної спадщини. Специфіка документів полягає у розв'язанні технічних, наукових, юридичних й адміністративних проблем галузі. Ці документи становлять фундамент, на якому формуються європейські стосунки в справі охорони культурної спадщини [3, с. 11].

В контексті співробітництва України з Радою Європи приділяється велика увага розширенню міжнародно-правової бази та приєднанню нашої держави до договорів, укладених в рамках цієї міжнародної організації.

Фактично на сьогодні система європейської співпраці у сфері охорони культурної та природної спадщини засновується на цілому ряді нормативно-правових актів, які не лише регулюють зазначену діяльність, але й визначають її універсальні принципи та стандарти. Серед них необхідно назвати насамперед такі, як «Європейська культурна конвенція» (1994 р.), «Конвенція щодо захисту архітектурної спадщини Європи» (1985 р.), «Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута)» (2004 р.), «Європейська конвенція про ландшафти» (2005 р.), «Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства» (2007 р.) [7]. Наразі Україна не тільки ратифікувала цілий ряд конвенцій Ради Європи, але й активно використовує у практичній пам'яткоохоронній діяльності рекомендації і хартії ICOMOS.

Коротко зупинимось на основних положеннях міжнародних договорів Ради Європи з питань охорони архітектурної та культурної спадщин та участі в них України.

24 лютого 1994 р. Верховна Рада прийняла постанову, згідно з якою Україна, як одна з правонаступниць Радянського Союзу, приєдналася до Європейської культурної конвенції 1954 р.

Цю конвенцію Українська РСР підписала ще навесні 1954 р., що сприяло активній популяризації української культури серед європейців. Зокрема, було проведено міжнародне святкування 150-ліття Т.Г. Шевченка, відзначили 100-ліття від дня народження Л. Українки, І. Котляревського, М. Коцюбинського, І. Франка, Г. Сковороди, Є. Патона та ін., проте з розпадом СРСР договір про вступ України було анульовано. І лише після запрошення Комітету Міністрів Ради Європи знову приєднатися до конвенції у 1994 р. Верховна Рада України прийняла відповідне рішення.

Сьогодні Україна також активно підтримує положення Європейської культурної конвенції. Про це свідчить її співробітництво з європейськими державами в області охорони культурної та природної спадщини, а також проведення на вітчизняних теренах заходів, спрямованих на запобігання

незаконному переміщенню культурних цінностей. Європейська культурна конвенція стала основним документом, який заклав першочергові засади європейського співробітництва в галузі культури, освіти, молодіжної політики та розвитку спорту [8].

Приєдналася Україна й до Конвенції про охорону архітектурної спадщини Європи, що була прийнята Європейським співтовариством у жовтні 1985 р.

Усвідомлюючи, що історико-архітектурні надбання є спільною спадщиною усіх європейських країн і визнаючи необхідність національної ідентифікації культури кожного народу в умовах інтеграційних процесів об'єднаної Європи, учасники Конвенції домовилися про спільні дії щодо охорони архітектурних пам'яток та застосування відповідних пам'яткоохоронних заходів. З цією метою вони зобов'язуються створювати необхідні умови для збереження, приймати відповідні закони, своєчасно реставрувати об'єкти архітектурної спадщини, не допускати їхнього пошкодження та руйнації. Сторони розглядають охорону архітектурної спадщини як основне завдання планування розвитку міст і поселень, сприяють популяризації історико-архітектурних надбань, створюють умови для розвитку пам'яткоохоронної і реставраційної справи, заохочують охорону пам'яток економічними і фінансовими важелями. Сторони також зобов'язуються, згідно з Конвенцією, обмінюватися інформацією про охорону спадщини та надавати взаємну допомогу у справі збереження архітектурних надбань.

Європейську конвенцію про охорону археологічної спадщини (переглянуту), ухвалену державами-членами Ради Європи у 1992 р., ратифіковано Верховною Радою України 2004 р.

Держави-члени Ради Європи та інші держави, які приєдналися до цієї конвенції, визначаючи археологічну спадщину як важливе джерело історичної інформації та усвідомлюючи загрозу її збереженню у зв'язку з реалізацією глобальних проектів, природних катастроф, нелегальних

розкопів тощо, зобов'язуються поєднувати свої зусилля щодо захисту археологічної спадщини як документального свідчення діяльності людини. З урахуванням уніфікованого визначення об'єктів археологічної спадщини, сторони зобов'язуються забезпечувати належну охорону, облік пам'яток на території своїх держав, регулювати та здійснювати нагляд за проведенням розкопів, запобігати нелегальним розкопам, створювати археологічні резерви з метою забезпечення їх подальшого вивчення наступними поколіннями, забезпечувати фінансову підтримку археологічних досліджень та належним чином пропагувати пам'ятки археології.

Як спільну природну спадщину, що сприяє формуванню місцевих культурних традицій і водночас визначає європейську ідентичність, а також має важливе значення для економіки та добробуту людей, розглядають учені докільця європейських країн. Тож Європейська ландшафтна конвенція, прийнята Радою Європи 2000 р. й ратифікована Верховною Радою України 2005 р., визначає зобов'язання договірних сторін щодо вжиття заходів, спрямованих на охорону, регулювання втручання в ландшафт на власних територіях, закликає до поширення інформації в суспільстві про цінні ландшафтні утворення, а також до спільних дій та взаємодопомоги європейських країн щодо ефективного збереження довкілля [9].

Готовність нашої держави гарантувати захист культурної спадщини як важливого фактора для спільних цілей сталого розвитку культурного різноманіття й сучасної творчості, а також сприяти розвитку знань про культурну спадщину засвідчило ухвалення Верховною Радою Закону України «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства» [10], проект якого розроблено відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України».

Ратифікація Конвенції та її подальша імплементація засвідчили готовність України до захисту культурної спадщини на європейському рівні, а також сприятимуть дотриманню всіх зобов'язань і обов'язків, що випливають із членства України в Раді Європи.

Таким чином, регулювання відносин у пам'яткоохоронній галузі Радою Європи сформовані за такими фундаментальними напрямками як: збереження архітектурної, археологічної, рухомої і нематеріальної спадщини.

Україна, приєднавшись до конвенцій Ради Європи, зобов'язується виконувати такі обов'язкові вимоги: визначити види і типи культурної спадщини; сформувати систему управління й обліку пам'яток; забезпечити фінансування пам'яткоохоронної галузі із створенням умов для залучення недержавних джерел фінансування; удосконалювати правову систему охорони пам'яток; забезпечити вивчення і популяризацію пам'яткоохоронної справи; створити умови розвитку міжнародної співпраці та наукових досліджень в галузі охорони пам'яток [3, с. 18].

Україна, як член Ради Європи, несе повну відповідальність перед світовим співтовариством за збереження власної культурної спадщини. Розширення міжнародних контактів у сфері, вивчення міжнародного досвіду, безумовно, сприятиме розвитку відповідних теоретичних досліджень, а відтак позначиться і на вирішенні практичних питань охорони національної культурної спадщини.

Разом з тим слід відзначити низький рівень популяризації діяльності Ради Європи в Україні (за виключенням політичних і економічних аспектів), а також те, що поза науковим обігом лишається значний масив рекомендацій Ради Європи. Цей тип документів регулює вузько прикладні питання пам'яткоохоронної справи. Для створення можливості впровадження в практичну діяльність положень зазначених документів необхідно здійснити фаховий переклад та аналіз положень рекомендацій. Подолання цих негативних явищ створить можливість більш якісного застосування досвіду зазначеної організації в пам'яткоохоронній практиці, не зважаючи на те, що даний тип документу не є обов'язковим для виконання.

Список використаних джерел та літератури

1. Акуленко В. І. Взаємодія норм міжнародного права і законодавства України про відповідальність у сфері охорони культурної спадщини / В.І. Акуленко // Правова держава: Щорічник наук. пр. – 2002. – Вип. 13. – С. 355–371.
2. Акуленко В. І. Термінологічні колізії в законодавстві України про охорону культурної спадщини в контексті міжнародного права / В.І. Акуленко // Правова держава: Щорічник наук. пр. – 2003. – Вип. 14. – С. 425–438.
3. Андрес Г.О. Охорона культурної спадщини України в контексті світових інтеграційних процесів (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) [Текст] : автореф. дис... канд. іст. наук: 26.00.05 / Андрес Ганна Олександрівна ; НАН України, Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури, Центр пам'яткознавства. – К., 2009. – 20 с.
4. Катаргіна Т. Проблеми збереження культурної спадщини національних меншин України (міжнародний аспект) [Електронний ресурс] / Т. Катаргіна // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2012. – Вип. 21. – С. 145–161.
5. Горбик В. О. Проблеми дослідження і збереження пам'яток історії та культури в Україні / В. О. Горбик, Г. Г. Денисенко // Український історичний журнал. – 2004. – № 2. – С. 133–144.
6. Прокаєва В. Діяльність зі збереження пам'яток культури в системі функцій сучасної української держави / Влада Прокаєва // Сіверянський літопис. – 2012. – № 5–6 (107–108). – С. 116–122.
7. Участь України у міжнародних договорах Ради Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/201>
8. Україна приєдналась до Європейської культурної конвенції (1994) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.calendarium.com.ua/ua/ukraina_priiednalasya_do_ievropeiskoi_ku_lturnoi_konventsii_1994

9. Прибега Л. Національна нормативно-правова та міжнародна охорона культурної спадщини / Леонід Прибега [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.spadshina.org.ua/File/Pribega.doc
10. Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 20-21, ст.737.

УЧАСТИЕ УКРАИНЫ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОГОВОРАХ СОВЕТА ЕВРОПЫ ПО ВОПРОСАМ ОХРАНЫ АРХИТЕКТУРНОГО И КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

Проанализировано участие Украины в международных договорах Совета Европы по вопросам охраны архитектурного и культурного наследия. Обращается внимание на документы, определяющие европейские отношения в деле охраны культурного наследия.

Сделан вывод о том, что Украина, как член Совета Европы, несет полную ответственность перед мировым сообществом за сохранение собственного культурного наследия. Расширение международных контактов в сфере изучения международного опыта, безусловно, будет способствовать развитию соответствующих теоретических исследований, а затем скажется и на решении практических вопросов охраны национального культурного наследия.

Ключевые слова: Совет Европы, культурное наследие, конвенция, интеграция.

PARTICIPATION OF UKRAINE IN INTERNATIONAL TREATIES COUNCIL OF EUROPE TO QUESTIONS OF THE ARCHITECTURAL AND CULTURAL HERITAGE

To analyzed the participation of Ukraine in international treaties Council of Europe on questions of the architectural and cultural heritage. Attention is drawn to documents defining European relations in the protection of cultural heritage.

The conclusion that Ukraine, as a member of the Council of Europe, bears full responsibility to the international community for the preservation of their cultural heritage. The expansion of international contacts in the field of studying international experience will certainly contribute to the development of relevant theoretical research, and thus impact on resolving practical issues of national cultural heritage.

Key words: Council of Europe's. cultural heritage, convention, integration.